

KØGE Å STIEN 2

Spanager - Regnemark

Foto: Planfoto.dk

Natur i Køge Kommune

Foto: Planfoto.dk

Ved Ravneshave

Køge Ådal

Køge Ådal er en del af den store tunneldal, der strækker sig fra Åmosen i Vestsjælland til Køge Bugt. Tunneldale blev dannet ved isens afsmeltning for ca. 15.000 år siden. Smeltevandet løb i store mængder mod isranden og gravede sig vej gennem gletcheris og underliggende jordlag. Da isen var bortsmeltet, lå disse strømløb tilbage, ofte som meget markante dalstrøg.

I modsætning til de jyske tunneldale er de sjællandske små. Køge Ådal har et bugtet forløb gennem landskabet med en bredde på 60-250 meter. Ådalens form er i dag ikke særlig markant. For blot 50 år siden var enge og kratløse mosepartier med til at tydeliggøre dens form. Forholdsvis markante dalstrøg kan man eksempelvis opleve på Køge Å stien vest for Ejbyvej **(20)** samt mellem Skulkerup Skov og Ravneshave **(28)**.

Køge Å

Køge Å har et svagt bugtet forløb gennem ådalen. Den starter syd for Regnemark Mose og løber ud i Køge Bugt. Fra at være en lille bæk bliver åen op til 10 m bred ved udløbet. Åen havde tidligere et meget slynget forløb, men det blev rettet ud, da man begyndte en omfattende indvin- ding af grundvand i begyndelsen af 1960'erne. Ved Spana- ger på naturlejrpladsens areal **(22)** kan man ane spor af åens tidligere slyngede forløb. Området bliver afgræsset af får for at synliggøre terrænet. På kortudsnittet er vist

åens oprindelige slyngede forløb på en strækning vest for Spanagervej **(28)** og ved Spanager Hovedgård **(24)**.

Køge Å har i forhold til andre vandløb, både i Køge Kommune og omegnskommunerne den mest artsrige fiskebestand med Pigsmerlingen, den lille bundfisk som er grunden til at Køge Å er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde. Men også elritse, grundling, rimte, flodlambret og en lille bestand af ørreder. Forholdene er ikke helt tilfredsstillende. Tidligere fandtes her mange ål, aborrer og gedder, og omkring år 1900 blev der fanget store havørreder. Åen har som andre danske åer været udsat for en ret hårdhændet behandling. Op gennem 1960'erne og 70'erne blev der hvert år gennemført en kraftig oprensning af døde plantedele og aflejret sand i åen. Brinkerne blev slået og træer langs åen blev fældet. Hertil kom udledning fra renseanlæggene af dårligt rensset spildevand til å-systemet.

Køge Å har fået "et løft"

Siden 1990 har tidligere Roskilde Amt og nu Køge Kommune gjort en stor indsats for at genskabe gode vilkår for ørreder og andre fisk. Om sommeren er der som følge af vandindvindingen ringe vandmængde i Køge Å. Som compensation herfor tilføres åen i sommerhalvåret opmagasineret vand fra Kimmerslev Sø, øst for Borup, samt fra et lignende anlæg i en grusgravssø ved tilløbet Slimminge Å syd for Regnemark Mose. Der er desuden etableret udpumpningsanlæg, der i tørre dele af sommerperioden pumper vand ud i åen. En sådan boring er beliggende ved Køge Å i Skovhus Vænge.

© Kort og Matrikelstyrelsen, 1842-1899

Køge Å's oprindelige slyngede forløb

Sten og grus er blevet lagt ud i åen i bunker, skiftevis i den ene og anden side af åen. Det får vandets hastighed til at stige imellem stenene og der opstår en såkaldt strømrende. Vandet løber hurtigere, bliver iltet og får en bedre kvalitet. Hver eneste sten er nemlig hjemsted for milliarder af mikroorganismer, der lever af urenheder og forurenende stoffer.

Der er også lavet gydebanks med 20-30 cm tykke lag af grus og småsten, hvor især ørreder kan gyde æg. Gydebanks og strømrender ses tydeligt fra Køge Å stien.

Tidligere rensede man vandløbets bund i fuld bredde. I dag gøres det anderledes. Vandplanter, også kaldet grøde skæres kun i strømrenden. Den uskårne grøde i vandløbet står hele sommeren og sammen med grus- og stenbankerne skaber det større variation i vandløbet. Fiskeynglen og vandløbets smådyr kan nu bedre finde skjulesteder. Langs med vandløbet er der plantet træer på sydsiden. Træerne skal danne skygge og derved begrænse grødevæksten. Der er brugt mange millioner på at forbedre renseanlæggene, som udleder spildevand til Køge Å.

Disse mange tiltag har forbedret såvel vandkvaliteten som de fysiske forhold i Køge Å. Dette har skabt bedre livsbetaingelser for åens fisk og smådyr.

De seneste 10-15 år har vi hyppigere fundet en variation af vandløbsinsekter i Køge Å, så vi opnår karakteren 6 ud af 7 mulige på indekset, der vurderer vandløbsfaunaen.

Foto: Planfoto.dk

Spanager Naturlejrplads ved Køge Å

Foto: Mogens Holmen

Pigsmerlingen, som lever i Køge Å er en af de mindste fiskearter i Danmark. Den bliver kun 5-10 cm

Blandt andet findes vårfluen *Silo nigricornis* nu flere steder.

Værket ved Regnemark

Værket ved Regnemark **(32)** ejes og drives af HOFOR A/S (Hovedstadsområdets forsyningsselskab). Vandværket udgør 1 ud af 7 regionale vandværker på Sjælland, som forsyner hovedstadsområdet med drikkevand.

Vandindvindingen på værket blev påbegyndt i 1965 og indvandt i 2017 knap 12 mio. m³ grundvand langs Køge Å, Kimmerslev Møllebæk, Ejby Mose **(26)** samt Vigersdal Å i Ringsted kommune. Vandet hentes i undergrunden, hovedsageligt i kalklag i 10-40 meters dybde. Der er omkring 100 vandindvindingsboringer til Værket ved Regnemark. De ligger langs med åerne på en ca. 30 meter bred bræmme, de såkaldte kildepladser. Kildepladsarealerne plejes med størst mulig hensyntagen til naturværdier og fremstår derfor ofte med stor biologisk variation. Fra Køge Å stien kan man ikke undgå at se boringerne, der ligger som ½ - 1 meter høje betonrør.

På selve vandværket bliver grundvandet iltet og jern filtreres fra. Fra vandværket pumpes vandet gennem en rørledning på godt 1 meter i diameter til Hovedstadsområdets vandforbrugere. Vandværket er ikke åbent for offentligheden, men besøg og rundvisning for større grupper kan arrangeres ved henvendelse til HOFOR.

Foto: Skovboarkivet

Husmandshus på Spanagervej 21, som det så ud i ca. midten af 1940

Spanager Hovedgård

Spanager Hovedgård **(24)** har siden 1923 tilhørt Københavns Kommune. Spanager er en døgninstitution for børn og unge i skolealderen. Haven og parken er ikke åben for offentligheden, men man må gerne færdes til fods på stierne i det lille skovområde **(23)**.

Spanager Hovedgård var tidligere en herregård. Den tilhørte godset Giesegård (11 km sydvest for Spanager). Som et led i jordreformen i 1919 afstod Giesegård ligesom mange andre godser fra enevældskongernes tid en del af sin ejendom til staten. Spanager Hovedgård blev overdraget til staten, som udstykkede 287 ha af herregårdens jorder til husmænd på egnen. Hovedparcellen med gårdens bygninger blev solgt til Københavns Kommune.

Spanager husmandsbebyggelse

På begge sider af den snorlige Spanagervej ligger størstedelen af Spanager statshusmandsbebyggelse **(21)**. Den blev oprettet af staten i 1923 med det formål at skaffe jord til egnens jordløse husmænd. 44 lige store jordlodder på hver 6,5 ha, blev udstykket i 1899 og udlejet til husmandsfamilier.

Staten bestemte bygningernes udseende, størrelse og indretning. Husmændene kunne vælge mellem 4 bygningstyper, der bestod af stuehus på 80 kvm og stald- og ladebygning på 110 kvm, placeret i en vinkel ud mod vejen. Billige statslån finansierede opførelse af bygninger og forrentning. Spanagerbebyggelsen kom meget tæt på idealforestillingen om statshusmandskolonier. Den blev ofte vist frem i lokale sammenhænge og ved udenlandske besøg.

Der er sket væsentlige forandringer med bebyggelsen siden dengang. Der er blevet tilført nye bygninger og eksisterende er om- og tilbygget. Enkelte bebyggelser giver stadig fornemmelse af stilen Bedre Byggeskik, som blev pålagt alle statshusmandsbebyggelser i Danmark. Udstykningsstrukturen med de lange smalle jordtilliggender, gamle hegn og ejendomsskel kan stadig ses.

Husmændene på Spanager

Husmænd skulle ansøge om tildeling af jord ved udstykning af Spanager i 1923. Man skulle være fyldt 25 år og måtte ikke have formue. Alle blev tilsagt at møde på herregården Spanager den 5. marts 1923. Formanden for Statens Jordlovsudvalg, Niels Frederiksen forestod tildeling af lodder. Der var sat flag og nummerskilte ved hver jordlod. Man meldte ud hvilken lod man ønskede. Var der flere ansøgere til samme jordstykke, blev der trukket lod. Alle byggede hus og stald det følgende år med hjælp fra lokale håndværkere.

Hver familie havde husdyr, typisk 4-5 køer, 3-4 grise, 1 måske 2 heste samt høns. Jorden blev dyrket med vekseldrift, dvs. at jorden blev delt op og dyrket på skift med byg, havre, rug, blandsæd, roer og græs. Der var en stor grad af fællesskab. Man hjalp hinanden og flere var fælles om eksempelvis såmaskine og selvbinder. Et stort flytbart tærskværk var fælleseje for størstedelen af husmandskolonien, og der blev dannet tyreholdsforening og tærskeselskab.

Ejendommene var knap store nok til at forsørge en familie.

Foto: Planfoto.dk

Ejby Mose

Der var ofte meget trange kår. Flere generationer boede under samme tag og børneflokkene talte ofte 5-8 børn. Mange havde bibeskæftigelse med bl.a. at bringe mælk til mejeriet og post rundt på egnen. Under krigen arbejdede flere husmænd med tørvegravning i Ejby Mose og Regnemark Mose.

Ejby Mose

Ejby Mose (**26**) er oprindelig dannet ved tilgroning af et større søområde. På kortudsnittet fra 1842-1899 kan man se mose og tilgrænsende våde enge strække sig langt mod vest på den anden side af Møllebækken. Bønder og husmænd har gravet tørv i mosen helt tilbage i 1800-tallet. Dette har efterladt vandfyldte grave og mellemliggende "tørvebænke".

Efter 2. Verdenskrig er mosen blevet grøftet og afvandet. Indvinding af vand, der foregår i undergrunden under mosen, har sænket vandstanden i mosen og medvirket til den tilgroning i krat og skov, man ser i dag.

Vandindvinding griber ind i naturen

Når man indvinder så store mængder vand som Værket ved Regnemark, griber man ind i naturen og vandets kredsløb. Udretning af åens tidligere stærkt snoede forløb skulle øge gennemstrøms-hastigheden i vandløbet, for derved at undgå en oversvømmelse og forurening af kildepladserne.

Indvindingen har medført, at vandmængden i Køge Å er faldet. Våde enge langs åen og partier i Ejby og Regnemark moser blev helt eller delvist udtørrede. Vandet i åen, enge og moser bliver ligefrem "suget" ned i jorden. Grundvandsstanden i området er faldet mellem 3 og 8,5 meter siden 1965. Planter og dyr, der lever i fugtige og vandfyldte områder, får forringede levevilkår og nogle forsvinder helt – læs herom i folderen Køge Å stien 3.

Befolkningens forbrug af drikkevand er faldet kraftigt siden 1970'erne, hvor der blev indvundet op til 16 mio. m³/år grundvand til Værket ved Regnemark. Faldet skyldes blandt andet forhøjede vandpriser, vandbesparende indgreb og kampagner fra bl.a. HOFORs side.

Vandindvindingen i Køge Å området er reduceret siden den største indvinding i 1970'erne og senest er Ejby kildeplads i Ejby mose blevet lukket i 2017. Dette har betydet at vand-

standen i Ejby Mose er hævet til gavn for især områdets fugleliv. Vandindvindingen til Værket ved Regnemark er stadig betydende og påvirker sine omgivelser i form af sænket grundvandsstand. Vandstanden i grundvandsmagasinet overvåges via HOFORs overvågningsprogram, hvor HOFOR måler vandstanden i grundvandsmagasinet i et vidtrækkende net af pejleboringer rundt om kildepladserne.

I 2015 har Naturstyrelsen udstukket retningslinjer for HOFORs vandindvinding i henhold til vandindvindingens påvirkning på omgivelserne. Inden for disse rammer får HOFOR vandindvindingstilladelse. I indvindingstilladelserne stilles eksempelvis krav til, at HOFOR sikre sommervandføringen i bl.a. Køge Å. Derfor pumpes vand fra Haraldsted Sø i Ringsted Kommune til Køge Å, som compensation for vandindvindingens påvirkning af vandføringen i vandløbet.

Vittenbjerg og Ravneshave – en del af Køge Ås

I tilknytning til tunneldale som Køge Ådal, ligger ofte åsbakker. Vittenbjerg **(19)**, Ravneshave **(29)**, Låddenhøj **(30)** og Kulerup Ås **(31)** er alle åsbakker, som indgår i Køge Ås. Store dele af bakkernes grus er bortgravet og langstrakte søer ligger tilbage. Åsbakkernes grus er brugt til bygning af de store vejanlæg i området. Den skovklædte ås i Ravneshave, samt dele af Vittenbjerg åsen er bevaret og kan give et indtryk af den specielle landskabsform. Der er adgang til Ravneshave, samt Vittenbjerg øst for Ejbyvej. Her fortæller informationstavle om åsens tilblivelse og om regler for færdsel. Læs om åsens dannelse i folderen Køge Å stien 3.

Foto: Henrik Bringsøe

Vandstæren kan ofte ses om vinteren ved åen, især omkring Skovhus Vænge

Foto: Planfoto.dk

Åsbakken Vittenbjerg en del af Køge Ås

Køge Å stien – rute 90

Køge Å stien er en 22 km lang cykel- og gangsti, der følger Køge Å og Ås fra Køge til Dyndet og videre frem til Borup Station. Tre foldere: Køge Å stien 1, 2 og 3 dækker hele forløbet og giver et indblik i den natur og kulturhistorie, der knytter sig til området og som møder publikum undervejs.

Stien er et led i en større plan for naturforvaltning i Køge Å og Ås området. Målet er at styrke geologiske og landskabelige værdier, forbedre vilkår for planter og dyr, samt skabe bedre adgang.

Fra vejen Ved Lygtebanke i Udløbet lige før kommunegrænsen, er der direkte forbindelse til Ringsted Kommunes 25 km lange aktivitetssti gennem Humleøre til Ringsted.

Bronzestien – del af rute 90

Bronzestien indgår i en del af Køge Å stien. Bronzestien er en 3,25 km lang rute hvor man kan opleve 5 gravhøje. Langs ruten er der sat skilte og plancher op, så man kan læse om hvordan gravhøjene er kilde til en fantastisk viden om bronzealderen.

Maratonruten – del af rute 90

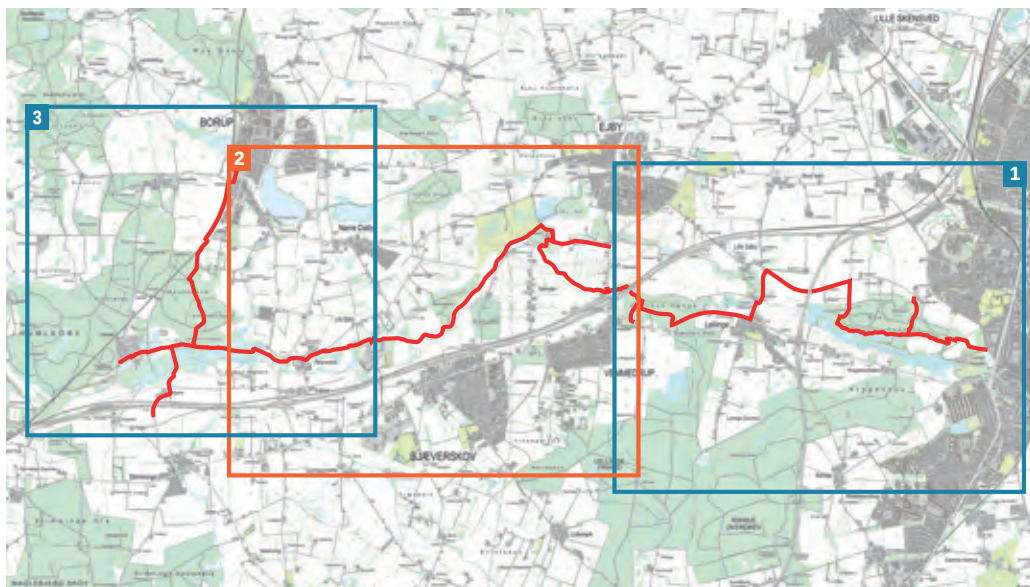
Hvis man følger ruten fra Køge til Borup og tilbage igen, har man tilbagelagt tæt på en maratondistance. Langs ruten er opsat grønne pictogrammer med km angivelse pr. ca. 5 km.

Færdselsregler

Når man færdes i området, skal man vise hensyn og følge reglerne for færdsel. Køge Å stien må kun anvendes til fods og på cykel. På mindre strækninger følger vandresti og cykelsti hver sit forløb. Stien er afmærket med træpæle og blå metalskilte. Efter naturbeskyttelsesloven må man færdes til fods eller på cykel på veje og stier i skove og i det åbne land. Det er ligeledes tilladt at færdes til fods på udyrkede, uindhegnede arealer uden for skove. Færdsel sker på eget ansvar. Knallertkørsel og ridning er, med mindre der er givet særlig tilladelse, ikke tilladt. Brug af åben ild er ikke tilladt. Hunde skal føres i snor hele året rundt.

Overnatningsmuligheder

Danhostel, Vamdrupvej 1, tlf. 61 18 12 03, Spanager Naturlejrplads med shelter, muldtoilet og vand, Spanagervej. Lejrpladsen kan ikke bookes på forhånd **(22)**, Ejby Sø Naturlejrplads, kontakt før brug tlf. 56 65 90 89 **(25)**, Naturlejrplads med shelter **(27)**. Bed and Breakfast: Højelsevej 5, tlf. 20 45 07 55, Ringstedvej 503, tlf. 40 16 84 84, Dyndetvej 4, tlf. 51 70 82 88. Campingpladser: Køge og Vallø Camping, Strandvejen 102, tlf. 56 65 28 51, Corona Camping, Coronavej 1, tlf. 20 68 40 70, Grønnegårde Camping, Slimmingevej 86, tlf. 56 87 91 82.

 Køge Å stien

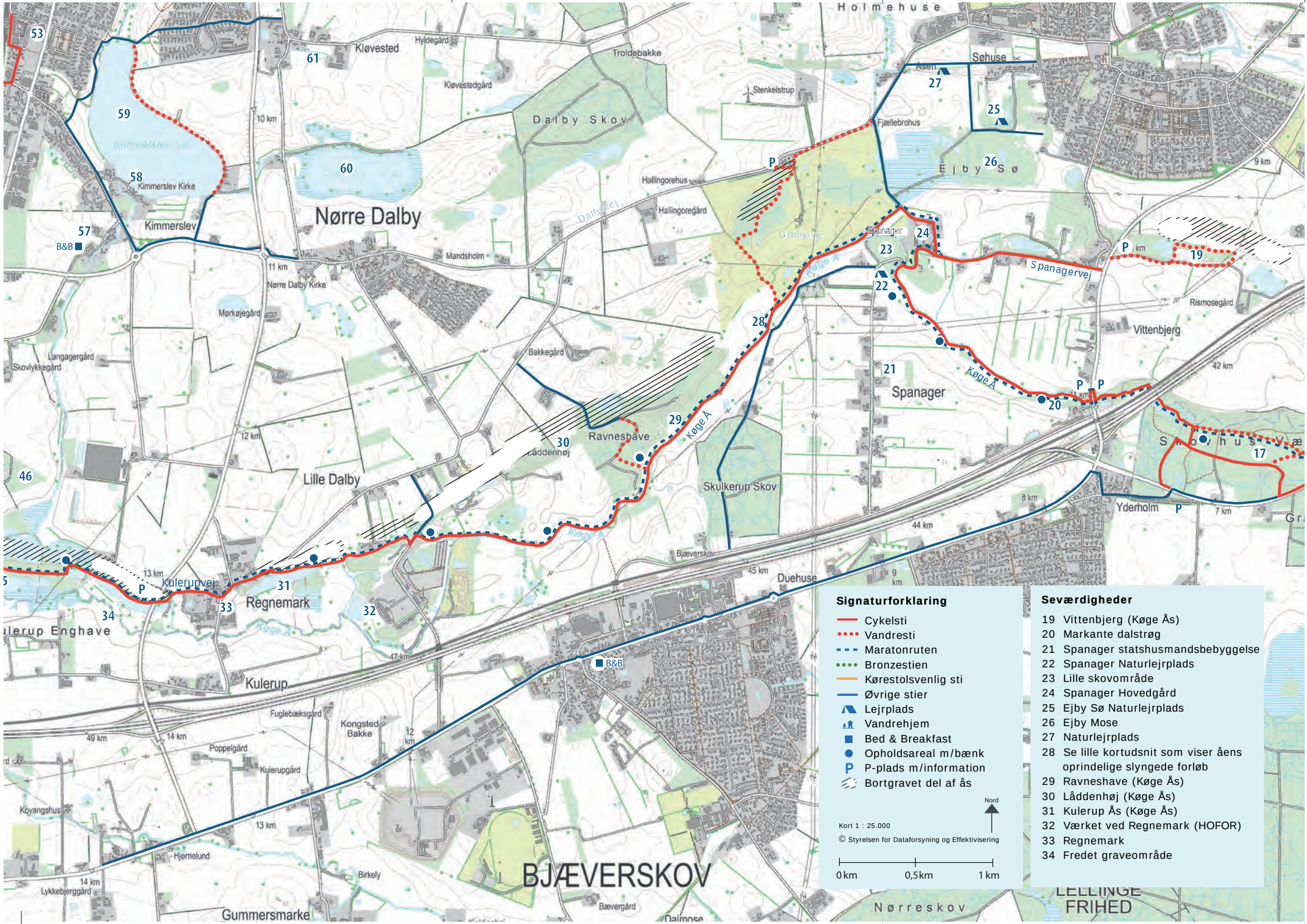

KØGE KOMMUNE

Revideret maj 2019.

Udgivet af Køge Kommune, Torvet 1, 4600 Køge, tlf.

56 67 67 67, e-mail tmf@koege.dk, www.koege.dk

Signaturforklaring

- Cykelsti
- Vandresti
- Maratonruten
- Bronzestien
- Kørestolsvenlig sti
- Øvrige stier
- Lejrplads
- Vandrehjem
- Bed & Breakfast
- Opholdsareal m/bænk
- P-plads m/information
- Bortgravet del af ås

Kort 1 : 25.000
© Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering

0 km 0,5 km 1 km

Seværdigheder

- 19 Vittenbjerg (Køge Ås)
- 20 Markante dalstrøg
- 21 Spanager statshusmandsbebyggelse
- 22 Spanager Naturlejrplads
- 23 Lille skovområde
- 24 Spanager Hovedgård
- 25 Ejby Sø Naturlejrplads
- 26 Ejby Mose
- 27 Naturlejrplads
- 28 Se lille kortudsnit som viser åens oprindelige slyngede forløb
- 29 Ravneshave (Køge Ås)
- 30 Låddenhøj (Køge Ås)
- 31 Kulerup Ås (Køge Ås)
- 32 Værket ved Regnemærk (HOFOR)
- 33 Regnemærk
- 34 Fredet graveområde